

Ромската евангелска общност в България

Константина Митева

Историческият развой на ромската евангелска общност в периода 1990-2010 г. заслужа внимание, тъй като има отношение към рационализирането на въпроси, касаещи социалното развитие на българското общество. Настоящата статия има за цел да представи ромската евангелска общност през призмата на няколко подтеми, а именно: 1. факторите за нейното формиране през посттоталитарния период; 2. динамиката на нарастването ѝ по численост; 3. изясняване на дефиниращи общността термини; 4. основни вероизповедания с ромско служение и накрая 5. особености на религиозността на ромските църкви. Анализирането на горните подтеми би допринесло за обективно, цялостно и критично приемане на предизвикателствата на съвременното и близкото бъдеще, свързани с развитието на човешките ресурси на страната. Тези предизвикателства изглеждат и понякога наистина са сложни като гордиев възел за проследяване и разбиране.

Ромската евангелска общност в България се формира в периода след края на Студената война. Във водещото етнографско изследване посветено на циганите евангелисти изследователката Магдалена Славкова доказва, че може да се говори за такава общност.¹ Въз основа на анализа на извършената от Милена Беновска-Събкова и Велислав Алтънов теренна работа двамата автори характеризират процеса на евангелска конверсия сред ромите като незавършен

¹ Славкова, М. *Циганите евангелисти в България*. Парадигма, С., 2007. 256. Slavkova, M. *Gypsies in Lom: the Case of Gypsies who Convert to Protestant Christianity*. 2005. <http://212.72.210.78/sr-www/files/On-line/Magdalena/Paper%20for%20the%20conference%20in%20n%20Halle.pdf>

и противоречив. Те са единодушни в преценката си, че този процес влияе върху културата и идентичността на приелите благовестието роми.²

1. Фактори за формиране на общността

Върху формирането на ромската евангелска общност оказват влияние три фактора, чието действие се отключва с падането на комунистическия режим в края на 1989 г. Определящ е духовно-религиозният фактор, който се проявява в тристепенен процес на:

1. идеологически колапс на марксизма, чиито отговори на основните мирогледни въпроси – какъв е светът около нас, що е човек, откъде знаем какво е добро и зло, стават неприемливи за обществото;
2. вакуум в сферата на духовността поради това, че марксисткият мироглед престава да функционира като официална идеология;
3. навлизане в освободеното обществено пространство на различни философско-религиозни възгледи, застъпвани от световните религии, включително и от техните секти и култове.

От философска гледна точка, в страната започва периодът на постмодернизма, който се характеризира с принципи на:

1. плурализъм, според който няма „Истина“, а съревноваващи се „истини“;
2. релативизъм, според който нито една „истина“ няма превъзходство над останалите;
3. конструктивизъм, в съответствие с който „истината“ се дефинира като построение, нужно за живота;
4. реализъм, който насочва към действителността, като източник на „истините“.

² Беновска-Събкова, Милена, Алтънов, Велислав (2010) *Евангелската конверсия сред ромите в България: между капсулирането и глобализацията*. Научен електронен архив на НБУ. (Unpublished) <http://eprints.nbu.bg/440/>

Друг фактор за формирането на ромската евангелска общност в периода след края на Студената война е предоставянето на ограничаваните и отнети до този момент човешки права и свободи на гражданите чрез приемането на нова Конституция. В общ смисъл, даването на граждански права и свобода е показател за готовността на обществото да улови „вятъра на промяната” и да се реформира в съответствие с предизвикателствата на новото време. В тесен смисъл, най-пряко благоприятно въздействие върху протичането на процеса на формиране на ромската евангелска общност има правото на упражняване на свобода на съвестта и религията, което има отношение към духовната и интелектуалната същност на човешката личност. Конституцията задава промени в държавната политиката по въпросите на религията, вмениявайки законност на принципите на:

1. свобода на вероизповеданията;
2. отделяне на религиозните институции от държавата;
3. забрана на използването на религиозните общности и институции за политически цели.³

Ратифицирани международни правни актове, които легализират дейността на вероизповедания, а именно:

- Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи – ДВ, бр. 80 от 02 окт. 1992 г. и
- Рамковата конвенция за защита на националните малцинства – ДВ, бр. 78 от 03 септ. 1999 г.

Благодарение на горните законодателни мерки в българското общество настъпват благоприятни правни условия за развитието на масови движения, каквото е формирането на ромската евангелска общност, почти едно десетилетие преди да стане факт влизането в сила на Закона за вероизповеданията, който е гласуван през декември 2002 г. По този начин философията на постмодернизма е облечена в съответстващата ѝ правна рамка.

³ <http://www.parliament.bg/bg/const>

Факторът на идеологическо отстъпление на марксизма и правният фактор, по силата на който е предоставена свобода на вероизповеданията не биха били достатъчни, за да започне процесът на формиране на новата религиозна общност, ако не беше наличен третият фактор, а именно социалният. Хроничната бедност съпътства преструктурирането на държавно-плановата икономика. Бедността е обичайна характеристика на развитието на посттоталитарните общества на Балканите, в Централна и Източна Европа. Факт е, че общността, която попада в най-критично състояние на социална аномия във всички страни от бившия социалистически блок е ромската общност. Маргинализирането на ромите в България се отчита с най-високите в сравнение с всички останали етнически общности в страната отрицателни показатели като неграмотност, безработица, бедност, заболяемост и престъпност. Попадайки в положение на социална маргинализация, една част от ромите изповядват Господ Исус Христос за техен личен Спасител, в Когото намират път за извеждане от безизходността.⁴ Този нов път, по който поемат новоповярвалите, започва с духовно преобразяване и обновяване като крайъгълен камък за формирането на новата религиозна общност.

2. Динамика на нарастване на ромската евангелска общност

Разглежданият период се характеризира с динамично стабилно процентно увеличаване на числеността на ромската евангелска общност. Трите преброявания на населението на България отчитат ромите като трета по големина етническа общност, както и протестантите – като трета по численост религиозна общност в страната. В таблицата по-долу представям процентното увеличение на числеността съответно на самоопределилите се като роми и като

⁴ В Евангелието на Йоан на Исус Христос се приписват думите „Аз съм Пътят, Истината и Животът”.

протестанти според данните от преброяванията на Националния статистически институт.⁵

Преброявания	1992 г.	2001 г.	2011 г.
Самоопределили се като роми	3.7 %	4.6 %	4.9 %
Самоопределили се като протестанти	0,3 %	0.5%	1.1 %

Между самоопределянето на населението по етнически и конфесионален признак, може да се открие следният паралелизъм. Етническите българи се самоопределят като източноправославни християни, а етническите турци – като мюсюлмани-сунити. Областите с най-висок дял на ромския етнос са Сливен, Монтана и Ямбол. Същевременно тези области се характеризират с най-висок дял на християни протестанти.⁶ Оттук следва заключението, че по време на двадесетгодишния период на трите преброявания (1992-2011 г.) нарастването на броя на самоопределилите се като протестанти български граждани стои в корелативна връзка с процентното нарастване на числеността на ромската евангелска общност. Горепосочената корелативна връзка е валидна и на ниво общини. Както статистиците от НСИ твърдят:

Общините, в които делът на ромския етнос е сравнително висок (Лом, Мъглиж, Върбица, Перушица, Котел, Сливен, Ихтиман, Гурково и др.) са и сред общините с най-висок относителен дял на протестантско население. За пример могат да се посочат Перушица - с 8.0% протестанти, Лом - 6.6%, Върбица - 4.5%, Котел - 4.2%.⁷

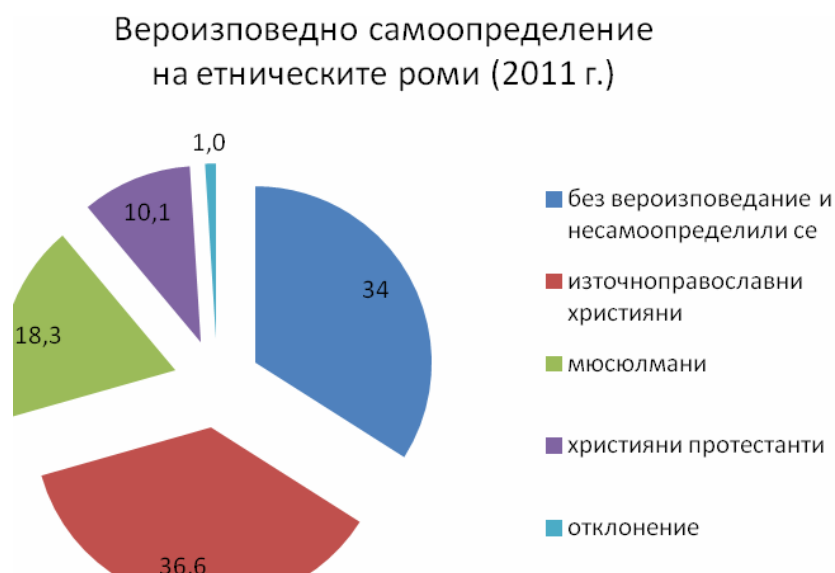
С цел правилно и вярно фокусиране върху състоянието на ромската етническа общност по вероизповеден признак следва да се отбележи, че ромите,

⁵ Самоопределили се като роми: <http://miris.eurac.edu/mugs2/do/blob.html?type=html&serial=1039432230349>; <http://www.nsi.bg/Census/Ethnos.htm>; <http://www.nsi.bg/EPDOCS/Census2011final.pdf>. Самоопределили се като протестанти: <http://www.nsi.bg/Census/StrReligion.htm>; <http://censusresults.nsi.bg/Census/Reports/2/2/R10.aspx>

⁶ <http://www.nsi.bg/Census/StrReligion.htm>

⁷ Пак там.

които се самоопределят като протестанти представляват 1/10 от общата численост на общността през 2011 г.⁸ С други думи, те съставляват най-малобройната религиозна общност сред ромската етническа общност. Процентното съотношение на различните религиозни общности сред ромите може да се представи нагледно с помощта на следната диаграма, за чието изработване служат официалните данни от преброяването през 2011 г.⁹

Настоящата статия изследва религиозността именно на тези представители на ромската общност, които се самоопределят като християни протестанти.

3. Изясняване на дефиниращи общността термини

3.1. Протестанти или евангелисти?

Изясняването на верските убеждения на протестантите и на евангелските християни е необходимо предвид това, че в литературата ромите са наричани

⁸ <http://www.nsi.bg/EPDOCS/Census2011final.pdf>

⁹ Пак там.

както протестанти, така и евангелисти, т.е. една и съща вероизповедна общност се обозначава с два термина. По-конкретно, Националният статистически институт приема християните, които не са нито православните, нито католиците за „протестанти“, а в академичните изследвания посветени на ромите се употребява терминът „евангелисти“. Ето защо изясняването на този въпрос заслужава внимание.

Терминът „протестантство“ препраща към религиозното движение Протестантска реформация, известно като Реформация, което протича между 1517 и 1545 г. и на свой ред предизвиква реформаторско движение в Римокатолическата църква, което се означава като Католическа реформация или Контрареформация.¹⁰ Родоначалникът и най-видният представител на първото поколение реформатори е Мартин Лутер, който въвежда следните принципи на протестантското богословие:

Sola Scriptura (Само Свящото Писание);

Solus Christus (Само Христос);

Sola Fide (Само чрез вяра);

Sola gratia (Само по благодат);

Soli Deo Gloria (Само Божията слава).

Най-видният представител на второто поколение протестантски реформатори е Жан Калвин. Неговото богословие се основава на идеята за съвършеното върховенство на Бога, откъдето Калвин формулира следните принципи:

абсолютна греховност на всички хора;

избор за спасение, независещ от никакви условия, освен от суверенната воля на Бога;

изкупление само за тези, които приемат Исус Христос;

Божията благодат е неустоима.

устояване на повярвалите в Христос.

¹⁰ Кернс, Ърл Християнството през вековете. Нов Човек, София, 1998, с. 291.

Религиозната същност на протестантските религиозни убеждения се изразява в приемане на авторитета на Библията преди авторитета на Църквата, нейното предание и традиции. Протестантите вярват, че спасението е по благодат чрез вяра в Исус Христос, не чрез дела, и е проява на Божията суверенна воля за живота на повярвалите. Извън нейната религиозна същност Протестантската реформацията има социални измерения и значимост, които допринасят за „формирането на ново общество, основано на принципите на свободата и възможностите за реализация на личността.“¹¹

Макар в днешно време евангелски християни да се наричат християните от всички протестантски течения (лутерани, презвитериани, англикани, методисти, баптисти) и дори малка част от католиците, не винаги е било така. Приема се, че оформянето на евангелизма като движение в християнството със свой религиозен профил датира от XVIII в. Зараждането на това движение се свързва с личността на мисионера и основателя на методисткото вероизповедание – Джон Уесли и с двете Велики Пробуждания (Great Awakenings) в Северна Америка през XVIII и първите три десетилетия на XIX в.¹² Някои богослови като Стенли Гренц твърдят, че съвременният евангелизъм има исторически и богословски корени най-рано в Протестантската реформация, а след това – в пуританството и пиетизма.¹³ През XIX в. евангелизъм означава лична връзка с Бога и вяра в непогрешимостта на Библията. В нашето съвремие социалните измерения на евангелското християнство се дължат на:

- вяра в това, че приемането на Исус Христос за личен Спасител променя живота на християните благодарение на осветяващото действие на Святия Дух.

¹¹ Генов, Румен. Реформацията – световни и национални измерения. – В: Реформацията. История и съвременни измерения. Изд. на НБУ, София, 2007. 22.

¹² Erickson, Millard J. The Evangelical Left. Encountering Postconservative Evangelical Theology. Wipf and Stock Publishers, 2001, p. 17; Кернс, Ърл Християнството през вековете. Нов Човек, София, 1998. 392-394.

¹³ Pinnock, Clark Tracking the Maze: Finding Our Way Through Modern Theology from an Evangelical Perspective San Francisco: Harper and Row, 1990, pp.22-29.

- желанието Божието Слово да живее в личната опитност на вярващия и в ежедневието на евангелската общност, тъй като вярата има жизненоважно значение за отделния човек и за групата, към която принадлежи.

Евангелските християни вярват, че доктрините са дадени, за да бъдат превърнати в религиозна опитност на индивидуално и общностно ниво.¹⁴

Въз основа на направения по-горе анализ може да се направи заключението, че извън средите на историците, богословите и философите термините „протестант“ и „евангелист“ се употребяват взаимнозаменяемо в литература на български език и в общественото пространство, при което различията в тяхната първоначална употреба в обществата и по времето, когато са се появили, не се отчитат поради нерелевантността им спрямо религиозното развитие на българското общество.

3.2. Правна дефиниция на религиозната общност

Конституционният съд приема, че религиозната общност е съществена характеристика на всяка религиозна институция. Относно употребените в чл. 13 на Конституцията изрази “религиозна общност” и “религиозна институция” съдът твърди, че това са припокриващи се, а не две различни понятия. Правната дефиниция гласи, че:

„В религиозната общност се включват всички лица, които изповядват едно общо религиозно убеждение”, а религиозните институции “са елементите на организационната форма, чрез които съответната общност осъществява своята дейност вътре в общността и извън нея - в обществото”.

В искането на основата на отделно взет цитат от мотивите на Решение № 5 от 1992 г. по конституционно дело № 11/1992 г. Конституционния съд изразява становище, че религиозната институция е организационен елемент на **всяка** религиозната общност, а не само на получените съдебна регистрация. От

¹⁴ Erickson, Millard J. The Evangelical Left, pp. 45-46.

друга страна, заслужава да се обърне внимание, че съдът **не** застъпва становище, че всяка религиозна общност е религиозната институция, като последната включва и нерегистрираните или неформални религиозни общности.

3.3. Дефиниция на религиозност

Въпросите на религиозността представляват изследователски интерес за изследователи от различни научни дисциплини, например социолози, психолози, богослови и др. На научно-популярно ниво с този термин се означават религиозно посвещение и духовност. В социологичен план терминът покрива аспектите на религиозната дейност, богослужебната практика и нейните верски основания. Заслужава внимание фактът, че българският законодател узаконява не само религиозната дейност, осъществявана от религиозните общности, но също така образователна, социална и лечебна дейност, извършвана от техните институции. Така уреденото право на дейност на религиозните институции отразява разбирането, че религиозността се открива не само в богослуженията, ритуалите и тайнствата, а има връзка със социалното развитие на общността и на обществото като цяло.

Човекът е одухотворено същество с духовни нужди, което означава с вътрешно присъща нужда да вярва. Всеки човек вярва. Човекът, който не вярва в нищо всъщност вярва, че светогледните въпроси нямат отговор, т.е. е скептик или нихилист.¹⁵ За евангелските християни вярата е пътешествие, осеяно с духовни изпитания и победа на духа. На първо ниво, религиозността на християните означава видимо спазване на християнските ценности и морал. Провалянето на това ниво поради формална, лицемерната религиозност и мъртва, безплодна вяра е популяризирано от Просвещението до нашето съвремие в съчиненията на литератори, драматурзи и философи.¹⁶ На второ ниво, религиозността влияе върху възприемането и осъзнаването на действителността, върху индивидуалния прочит на фактите и събития от ежедневието. На трето ниво, религиозността е упражняване на верски

¹⁵ Сайър, Джеймс. Вселената до нас. Нов Човек. С., 1991, с. 12.

¹⁶ В Посланието на Яков се казва, че вяра без дела е мъртва.

убеждения, които формират мисленето, емоциите и поведението на личността. Религиозността не се припокрива с верските убеждения, а е тяхна функция. Тя дефинира това, което вярващите мислят, чувстват и правят, начина по който те възстановяват миналото и виждат бъдещето си.¹⁷

4. Основни вероизповедания с ромско служение

Ромите са етническа общност, която приема религията на държавата, в която живее. В историческа ретроспектива, ромите-мюсюлмани на Балканите приемат исляма през османските векове.¹⁸ След Втората световна война в Западна Европа се наблюдава преминаване на ромите към евангелското движение.¹⁹ С падането на Желязната завеса това става и на Балканите.

Ромските евангелски църкви са разположени в селски и градски махали, така че поради естеството на демографската среда, в която са основани, членовете им са роми. Съществуват два начина за учредяване на ромски църкви. Първият, когато се църквите се регистрират като местни поделения към вероизповедания, чието служение **не** е насочено преимуществено към ромите. Например, ромската църква в кв. „Витоша” е регистрирана към Християнски център Шумен.²⁰ Вторият случай е, когато ромските църкви представляват организационната единица на вероизповедание, чиято мисия е достигане до ромите. Примери за такива вероизповедания са Балканска евангелска църква и Българска реформирана презвитерианска църква. Местните ромски евангелски общности **не** създават религиозни институции, а се присъединяват към вече регистрирани вероизповедания.

Основните вероизповедания, които развиват ромско служение, са:

1. Съюз на евангелските петдесятни църкви (СЕПЦ);

¹⁷ Lippy, C. H. *Being Religious, American Style: History of Popular Religiosity in the United States*. Praeger Publishers, 1994, p. 1.

¹⁸ http://www.romaninet.com/ROMA_Cultural_report_bu.pdf, с. 24.

¹⁹ Fraser, A. *The Gypsies (The Peoples of Europe)* Blackwell Publishing. Oxford, 1995. p. 316-317.

²⁰ Християнски Център Шумен. *Кои сме ние*. <http://christiancenter-shumen.com/bg/about-us/who>, Accessed on May 11, 2012

2. Българска Божия църква (ББЦ);
3. Национален Алианс „Обединени божии църкви“;
4. Църква на Бога (ЦБ).

Мисията сред ромите на Апостолска реформирана църква (АРЦ), на т.нар. християнски центрове и на традиционните евангелски вероизповедания, например Евангелската Методистка Епископална църква, остава извън обхвата на настоящата статия, която предвид ограничения си обем представя петдесятни вероизповедания, поради това че мнозинството от евангелските роми са увлечени от петдесятното движение. Тъй като немалко църкви разпространяват в Интернет клипове на техни евангелизации, богослужения и хваления, това е извор за верските убеждения и богослужебната практика на ромските църкви.²¹

Централно място в петдесятното движение заема вярата в постоянното действие на дарбите на Св. Дух. Именно петдесятните богослови формулират доктрини за Святия Дух и отдават специално значение на дарбата за говорене на езици, дара за изцеление и дара за пророчества. Вярва се, че дарбите продължават да съществуват в ХХІ в. по същия начин както са съществували през I в., че Св. Дух говори, води, дава видения и пророчества на повярвалите, извършва знамения.²² Последствие от това разбиране е, че авторитетът на Библията като живо Слово е понижен за сметка на търсенето на Св. Дух, обновление, съживление и пряко общуване с Бога чрез дарбите на Духа.

Следва да се направят следните две уточнения. Първо, деянията на Бог Святи Дух **не** се откриват само в петдесятните църкви, а във всички Христови църкви. Второ, Петдесятното движение не е ограничено в петдесятната църква. То навлиза и в деноминации, които не са собствено петдесятни. През 60-те години на ХХ в. движението се възражда в протестантските,

²¹ Предпочитан Уебсайт е <http://vbox7.com/>.

²² Лейн, Тони. *Християнската мисъл през вековете*. Нов Човек. С., 1999. 333.

Римокатолическата и Източноправославната църкви и се обозначава като харизматично движение.

Петдесятни и Божии църкви

Петдесятното движение в България датира от 20-те години на XX в. През 1928 г. е регистриран Съюз на Евангелските Петдесятни Църкви, извън който остават някои църкви, например „Тинчевисти”. СЕПЦ е представител на класическото петдесятно движение, което се заражда в началото на миналия век в САЩ. Вярва се в кръщението със Св. Дух, съпроводено от говорене на непознат език; в действието на Св. Дух чрез дарби и знамения; в божественото изцеление. Приема се, че вярващият говори езици.

В съюза членуват над 500 местни църкви²³, но представлява известна трудност да се определи броят на ромските измежду тях. Причина за липсата на статистика се открива в разбирането, че „Господ е Господ на всички, богат към всички, които Го призовават“ (Римл. 10:12).

Етническите различия не представляват интерес. Приема се, че те не са преграда за общение. Напротив, единството в Христос прави тези различия приемливи и ценни. Петдесятните църкви обикновено провеждат ромски служения. Например, Евангелска Петдесятна Църква-2 в гр. Казанлък е ромска, а трета петдесятна църква в града – *Витания*, образува ромски деца в училищна възраст. Заслужава да се спомене ромското служение на Евангелска Петдесятна Църква „Филаделфия”.²⁴ ЕПЦ „Филаделфия” във В. Търново със съдействието на методисткия пастор в града провежда обучение за неделните учители на местни ромски църкви в Северна България.

Нерегистрираните в СЕПЦ Божии църкви остават автономни до 1990 г., когато се регистрират две отделни вероизповедания. Едното е Българска Божия

²³ Уебсайт на Християнски център при ЕПЦ Витания – Казанлък. <http://www.bethanykazanlak.com/index.php/archives/50>

²⁴ ЕПЦ „Филаделфия” Бургас http://www.facebook.com/note.php?note_id=140590499303560 и ЕПЦ „Филаделфия” Велико Търново <http://www.epcvt.org/> Both accessed on May 11, 2012.

Църква (ББЦ) с главен старейшина п-р Павел Игнатов.²⁵ Дιοцезът на ББЦ обхваща шест района, които се ръководят от епископи.²⁶ Другото вероизповедание е Национален Алианс „Обединени божии църкви” с водач епископ Васил Еленков.²⁷ Приобщаването на ромите към петдесятното движение започва през 70-те и 80-те години на ХХ в.²⁸ Интересно е това, че пасторите, които осъществяват този процес са същите, които се ангажират с деноминационното изграждане на двете вероизповедания. Пасторската грижа на Павел Игнатов към ромите е отбелязана в литературата.²⁹ Фактът на личното участие на тези лидери при евангелизирането на ромите, основаването на ромски църкви и обучаването на ромски проповедници отразява виждането им като духовни водачи. Мисията на ББЦ и ОБЦ към ромите е десетилетен процес, който продължава и понастоящем.

Църква на Бога е регистрирана през 2007 г деноминация с 68 местни поделения.³⁰ Към четиридесет от тези поделения са ромски църкви, т.е. намират се в ромски градски и селски махали, членовете и лидерите им са роми. Църквата има връзка с международната деноминация Църква на Бога със седалище в гр. Кливланд, Тенеси, САЩ.³¹ Църква на Бога е представител на новото петдесятно движение, което приема, че вярващ не е само този, който говори езици. Вярващият може да има дара да говори езици, но може да има и други дарби на Св. Дух.

²⁵ Петров, В. *Кратка история на ББЦ. 50 години ББЦ Габрово* <http://www.vasilpetrov.org/pdf/bbc.pdf>, с.3.

²⁶ Уебсайт на Българска Божия Църква <http://cogbg.com/%d0%b2%d0%b5%d1%80%d1%83%d1%8e>

²⁷ Уебсайт на Национален Алианс с на Обединени Божии Църкви <http://naobc.blogspot.com/p/blog-page.html>

²⁸ Славкова, Магдалена. Пак там, с. 94.

²⁹ Радков, Д. *Предпоставки и фактори обуславящи църковния растеж на Българска Божия Църква – София, през периода 1985-1995г.* <http://www.trinity-bg.org/papers/diploma/020.php>

³⁰ Уебсайт на Църква на Бога в България <http://cogbg.org/gui/index.php?event=liders>. Център за проучване на нови религиозни движения http://infocultbg.org/index.php?option=com_content&view=article&id=54:-01012003-31052008&catid=35:2008-12-05-22-59-24&Itemid=55 Accessed on May 11, 2012.

³¹ Уебсайт на Църква на Бога <http://www.churchofgod.org/index.php/pages/history> Accessed on May 11, 2012.

Всяко от местните ромски поделения има собствено име, при което нерядко се случват повторения. Например, осем църкви са Църква на Бога „Витезда”, а седем – Църква на Бога „Емануил”. Това не е случайно съвпадение, а избор на име, което ясно дава да се разберат верските убеждения на църквата. Витезда е мястото, където Господ Исус Христос извършва изцеление на неподвижен в продължение на 38-години парализик (Йоан 5:1-15). Името „Витезда” съдържа асоциация за Божията власт над болестите и идентифицира църквата като място, в което Бог изцелява и върши чудеса. Зад името стои убеждението, че всемогъщият Бог отговаря на молитвите и милостиво дава изцеление. Стига това да е волята Му, Той избавя от болестите. Според вярващите Бог винаги изцелява.³²

5. Особености на религиозността на ромските църкви

5.1. Църкви

Тъй като хората с постоянна работа не са много, участието в църковните служби е мярка за отчитане на седмичния цикъл от време. Повечето семейства нямат достатъчно и сигурни доходи и посещаването на църква се превръща в опорна точка в ежедневието им и възможност чрез включване в местната евангелска общност да се разшири хоризонтът на семейния живот. Участието на разширеното семейство на църковния лидер в църквата създава предпоставка църквата да се превърне в семейна общност. Възможно е лидерското семейство да не допуска хора извън своите да заемат позиции в управлението на църквата и в такъв случай семейните проблеми на лидера стават проблеми на местната църква.

Посещаването на евангелска църква означава активно духовно търсене. Когато се молят на Бога да покаже милост към нуждите, например при болести и други беди, миряните вярват в силата и реалността на Божията помощ за

³² Седларска, В. *Исус от сметището*. Сп. „Тема” <http://www.temanews.com/index.php?p=tema&iid=283&aid=6853> Accessed on May 11, 2012.

живота им. Ромите просят изцеление, помазание, благословение. Богослужението се характеризира с личното участие на църковните членове, които хвалят, свидетелстват и се молят на всеослушание. Ромските църкви обикновено са шумни. Дори събранието да става в неголяма стая, проповедникът говори с микрофон, а тон-колони озвучават помещението. Богослужението се отличава с фокус върху хвалението. Хвалението има няколко функции:

1. чрез него се отдава слава на Бога;
2. привлича нови вярващи и потенциални членове на местната общност;
3. миряните научават принципите на евангелизма.

Обстановката в църквата и държанието на вярващите може да изглежда неприемливо. Така например, журналист описва богослужението на Християнски център „София” като дискотека.³³

5.2. Църковно водачество

Сривът на една обществена система не е само време на социални сътресения. Това е също така време на издигане на нови носители на обществен авторитет. Сред ромите такива стават служителите на Словото. Водачите на местните общности се утвърждават от общността, но изграждането на качества, които са нужни на водача на църква, става под влиянието извън ромската общност. Това е така, защото водачите на ромски църкви служат в общности, в които както апостол Павел описва Коринтската църква, „няма мнозина мъдри според хората, нито мнозина силни, нито мнозина благородни“ (I Кор. 1:26).

За да могат да издигнат своите църкви, лидерите трябва да са по-стабилни в техния християнски живот от миряните и да имат общение с по-зрели от самите тях християни. Обходата в Христос на членовете на църквата и духовното израстване на местната църква има много общо с личността на

³³ Вярата като дискотека. Евангелските пастори се смятат за чудотворци, а бедността била от сатаната <http://www.temanews.com/index.php?p=tema&iid=281&aid=6821> Accessed on January 26, 2015.

водача. Поколението на днешните водачи на ромски църкви чува благовестието в началото на 90-те години на ХХ в. Обикновено цялото семейство на лидера участва в служенията, т.е. те са публични личности. Съпругата води женско събрание или е хвалителка. Децата са хвалители или неделни учители. Има случаи, на жени-лидери, чиито съпрузи са невярващи или новоповярвали, но това са църкви в махали, в които няма струпване на много на брой евангелски църкви. Възможно е децата на лидера да не са членове на местната общност, но в общия случай семейството на водача е ядрото на църквата, което привлича миряните.

В църковното водачество ромските лидери разчитат на помощта на Святия Дух. Те имат лична опитност на вярващи и религиозни преживявания. Богословските им знания може да са непълни, несистематични, в някои случаи – неверни. Поначало слабо образовани, те нямат възможност да демонстрират знания за Словото, екзегетически умения или херменевтични способности. Поради това се стремят лидерското им служение да е харизматично. Интересът на ромските лидери към богословско образование датира от второто десетилетие след падането на комунизма. Някои от тях преминават обучение в Петдесетния факултет на ВЕБИ. Църква на Бога има лидери на ромски църкви, които са отличени със сертификати, издадени от Църква на Бога в гр. Кливланд.³⁴ Популярни са семинарите и конференциите, на които лидерите получават неформално образование.

Миряните имат лично отношение и са верни на своя лидер. Те разчитат на него за покриване на духовните им нужди. Статистиката показва, че ромските църкви са многобройни, но малочислени като в една градска махала броят на църквите може да надвиши двадесет.³⁵ За управляването на многочислени църкви са нужни мъдрост, специални умения и подготовка, които църковните лидери не е лесно да имат. Един от най-високо образованите

³⁴ Уебсайт на Църква на Бога.

³⁵ Михайлов, М. *В квартал „Надежда“ християните са повече.* http://www.sliven.net/web/sl_delo/2004/17/hora.htm, Сливен, 2004 г.

ромски лидери е п-р Асен Христов, старейшина на ББЦ за Пиринска Македония и председател на Асоциацията на ромските пастори в България.³⁶ Зад него стои деноминация, в която членуват автономни местни религиозни общности, но той не предприема учредяване на ромско вероизповедание, а се включва в политическия живот на страната.

5.3. Мотиви за приобщаване към религиозна институция (деноминация, вероизповедание)

За ромските лидери приобщаването към вече регистрирано вероизповедание е необходимост. Минималната им цел е узаконяване на религиозната им дейност, което издига авторитета им в местната ромската общност. От една страна, регистрацията е вид гаранция от страна на местните власти, че религиозната общност изповядва ортодоксално християнство, т.е. не е секта или култ. От друга страна, регистрацията евентуално се свързва с възможности за духовно общение, библейски обучение, междуцърковна подкрепа, растеж и изграждане на местната общност, които се предоставят от регистриращата институция.

Тук изниква щекотливият въпрос за самостоятелността на ромските църкви. Повечето от тях възникват като домашни групи. С разрастването на събранието на домашната група и превръщането ѝ в църква се появява нуждата от придобиване на молитвен дом. Ромските църкви по селата с позволенieto на властите евентуално се възползват от сградите на недействащи читалища и училища. Църквите в градските ромски махали наемат частни имоти, където да провеждат богослуженията си. Това е така, тъй като в тази част на градовете липсва социално благоустрояване – махалите са пренаселени и в огромната си част сградите в тях са незаконно построени. След като се превърне в местно поделение на регистрирано вероизповедание, въпросът за нуждата на църквата от собствен молитвен дом придобива ново измерение.

³⁶ Славкова, М. Циганите евангелисти в България. С., 2007. 163-166; <http://revassen.blogspot.com/>

От една страна, не е правдоподобно (предвид реалните възможности на ромските църкви) някоя църква да има молитвен дом, придобит със собствените си средства. Даренията на миряните покриват наема на помещение, разходите за празничните богослужения, за подпомагане на болни. От друга страна, предоставянето на общинска собственост на ромските евангелски църкви е нереалистично, макар че ромските църкви съдействат за социалната интеграция на ромите и в историята на ромите в Европа има примери, подкрепящи тази теза.³⁷ Така пред ромските църкви остава възможността придобиването на собствен молитвен дом да бъде разрешено чрез присъединяването им към вероизповедание. Църковните лидери приемат, че наличието на собствената сграда за религиозната дейност има стабилизиращ ефект и е вид гаранция за съществуването и нарастването по численост на местната църква.

Интерес представлява фактът, че няколко местни поделения в една ромска махала се регистрират към едно и също вероизповедание. Например, шест църкви в ромския квартал „Лозенец“ в Стара Загора и три църкви в с. Самуилово, общ. Сливен са регистрирани към Църква на Бога. И на двете места съществуват и други евангелски църкви. Например, в „Лозенец“ има поделения на ХЦ Месия, ЕПЦ – 2, АРЦ, БЕЦ. Несъмнено, концентрирането на голям брой евангелски църкви в ромските квартали е потвърждение за отвореност към Словото и готовност за приемане на вярата от страна на ромите. Броят на църквите показва желание към присъединяване към тялото Христово. От друга страна, причините за функционирането на многобройни евангелски църкви има връзка с:

1. желанието на църковните лидери да пазят авторитета си като не позволяват преминаване на техни членове към друга местна църква, нито сливане на църкви, което би се отразило неблагоприятно на тяхната обществена роля. Всеки неформален лидер се изявява като такъв чрез местната църква,

³⁷ Fraser, A. Ibid., pp. 199-200.

която ръководи. В тази група влизат членовете на семейството му, приятели, роднини, съседи. Няма несемеен църковен водач.

2. факта, че вярващите посещават църква, която е близо до домовете им. Не отиват на богослужение в друг край на махалата. Това твърдение не противоречи на популярното схващане за склонността на ромите да пътуват. При евангелските роми тази предразположеност се открива в желанието им да евангелизират прилежащия към църквата район и да търсят общение с местни поделения от същото или други вероизповедания.

5.4. Лоялност

Дори повече от половината църкви да са ромски, както е при Църква на Бога, деноминацията не се ръководи от роми. Този факт повдига въпроса какво привлича и задържа една ромската църква в дадено вероизповедание и какво я мотивира да го напусне. Явлението на преминаване на църкви от една към друга деноминация е отчетен в литературата.³⁸ То **не** се дължи на противоречия от богословско естество, тъй като ромските църкви преимуществено се регистрират към петдесятни деноминации. Ако се откаже от една петдесятна деноминация, църквата евентуално преминава към друга. Има примери на църкви, които са били в ББЦ и са преминали в ОБЦ. Дори да се регистрират към непетдесятна религиозна институция, поради това че ромските църкви са местни поделения и се ползват с автономност, в краткосрочен план не е възможно пререгистрирането им практически да повлияе петдесятното им богословие и богослужение. Причината е в това, че по своята същност религиозността има отношение към верските убеждения, а в случая с ромските

³⁸ Радков, Д. Пак там. <http://www.trinity-bg.org/papers/diploma/025.php>. Accessed on June 6, 2012.

църкви преминаването им от една към друга деноминация не е свързано с промяна в изповедта на вярата.

Вероизповеданията с ромско служение извършват образователна дейност. Обучението на църковни лидери се води от пастори и библейски учители под формата на редовни семинари и конференции. Случва се да се канят говорители от чужбина. В някои случаи това са представители на международната деноминация, с която църквата е свързана, в други случаи – известни евангелизатори. Предпочитани са теми, които имат практическа значимост за изграждането на здрави местни църкви или пък са ключови за богословието на деноминацията. Обучителните събрания предоставят възможност за опознаване и общение, което е многостранен процес, особено когато събранията се провеждат периодично в продължение на години и имат постоянни участници.

Особеност е, че когато едно вероизповедание организира обучение, в него участват ромски лидери и от други деноминации. Ромските лидери се канят помежду си. Това поставя въпроса за деноминационната принадлежност – доколко и по какъв начин тя влияе върху лоялността на лидерите към тяхната деноминация. Моята теза е, че деноминационната принадлежност на ромските лидери няма определящо значение за тяхната религиозност. Основанията, подкрепящи тази теза са следните. Първо, обичайно е ромските лидери да се приобщат към някое от съществуващите петдесетни вероизповедания. Напускането на едно и преминаването към друго вероизповедание не влияе съществено върху тяхното богословие.

Второ, ромските лидери продължават да имат помежду си лични отношения дори да са регистрирали своите религиозни общности към различни вероизповедания. Когато деноминацията на някой ромски лидер организира публично събитие, той кани познатите си лидери от други деноминации да участват. Нормално е на мероприятията, организирани от една вероизповедание да участват ромски лидери от различни деноминации. В определени случаи

тази взаимопомощ има куриозни измерения. Например, ако на преден план на снимка, която представя ромската църква в уебсайта на вероизповеданието позират членове на ромска църква с регистрация към друга деноминация.

5.5. Изпитания на лоялността

Има случаи ромски църкви продължение на години да са регистрирани или да имат общение с представители на едно вероизповедание, но през този период да не се стигне до закупуване или построяване на молитвен дом за техните религиозни нужди. Такава ситуация е изпитание на лоялността им. Това важи с особена сила за църковните водачи в градските махали, където живеят хиляди роми и има силна конкуренция за спечелване на души. Например, ромската махала в Стара Загора наброява около 30 хиляди души.³⁹ При подобно положение е възможно неудовлетворените да търсят контакт с вероизповедания в страната или в чужбина, тъй като амбицията им за публичен успех взема връх над лоялността им към вероизповеданието, което им е осигурило регистрация. По избора, който лидерите правят може да се преценява тяхната религиозност. Погледнато по човешки, притежаването на собственост издига авторитета на водача и привлича нови вярващи към църквата му. Затова измежду причините, поради които ромските лидери излизат от една деноминация и се пререгистрират в друга има небогословски, несвързани с вярата и служението въпроси, какъвто е притежаването на молитвен дом. От гледна точка на мисията на църквата да изпълнява Великата заповед на Христос, собствеността макар да дава сигурност и да представлява ресурс за развитие на местната общност, не гарантира духовното израстване на вярващите в тялото Христово.

Заклучение

³⁹ Икономически портал на регион Стара Загора
<http://www.chambersz.com/a/content/view/9446/136/> Accessed on January 26, 2015.

Настоящата статия разглежда историческия развой на ромската евангелска общност в периода (1990-2010) през призмата на няколко въпроса. Най-напред, съдържа анализ на факторите, под чието въздействие се формира общността. Нито един от факторите не би могъл да доведе до появата на нова религиозна общност сред ромското малцинство, но тяхното съвкупно действие очертава ситуация на драстични духовни, религиозни, правни и социални промени, които имат базисен характер за формирането ѝ през разглеждания период.

Втората подтема анализира статистическия профил на ромската евангелска общност според данните от трите национални преброявания, проведени съответно през 1992, 2001 и 2011 г. Въз основа на направения анализ се достига до заключението, че отчетеният в преброяванията процентен ръст на нарастване на дела на протестантите в България е показател за нарастването на ромската евангелска общност, както данните от преброявания според самоопределянето по етнически и по вероизповеден признак доказват.

Третата подтема изяснява въпроси, свързани с дефинирането на ромската евангелска общност. Обръща внимание на разликите в съдържанието на термините „протестант” и „евангелист” според историческото време и място на тяхната поява. Достига се до заключението, че в българските условия тези различия нямат съществено значение. Дава се правна дефиниция на термина „религиозна общност” и се анализира съдържанието на термина „религиозност”.

Четвъртата подтема представя основните за страната вероизповедания с ромско служение, а именно Съюз на евангелските петдесетни църкви, Българска божия църква, Национален алианс „Обединени Божии Църкви” и Църква на Бога. Отбелязва се, че петдесятното движение, което въздейства върху всички Христови църкви, достига до ромите, поради което статията представя вероизповедания с петдесятно богословие.

Последната подтема изследва особеностите на религиозността на ромската евангелска общност, които са свързани с функционирането на

църквата в общността и нейното ръководене, мотивите за присъединяване към вероизповедание и за преминаване от една към друга деноминация, ресурсите за духовен растеж на местните църкви.

Въпросите на историческия развой на ромската евангелски общност представляват предмет на изследователски интерес предвид евентуалната значимост на евангелизирането за социалната интеграция на общността. Тези въпроси са от значение както за самата общност, така и за планирането на социалното развитие на обществото.